

SUMMARIES

CULTURAL LANDSCAPE. PROTECTING HISTORICAL CULTURAL LANDSCAPES TO STRENGTHEN REGIONAL IDENTITIES AND LOCAL ECONOMIES

Summary

This monograph is a summary of the international project titled Protecting Historical Cultural Landscapes to Strengthen Regional Identities and Local Economies carried out in the period of 2006-2008 within the Interreg IIIB Cades program of the European Union (www.cadses.ar.krakow.pl). The publication has 29 chapters covering widely understood issues concerning cultural landscapes from the point of view of scientific, implementation, educational and associative works. The monograph is divided into 6 factual parts.

In the second part concerning the implementation of the European Landscape Convention the following chapters are featured: European Landscape Convention; Landscape Identification and Evaluation Research with the Help of the Ecovast Method, as a Contribution to the Process of Implementation of the European Landscape Convention Exemplified by the Municipality of Wiśniowa; Methodology of Valorizing and Assessing Landscape; Dynamic Analysis of Changes in Cultural Landscape of Wiśniowa Village in 1847-2006; Influence of Water Supply and Sewerage Infrastructure on Landscape Shaping with Special Consideration to the Municipality of Wiśniowa; Wooden Houses of the Beginning of the 20th Century in Wiśniowa - Shapes, Details and Colors; Impact of Anthropopressure on Changes in Hydrological Regime of the Krzyworzeka River in the Municipality of Wiśniowa; Role and Functions of Selected Elements of the Natural Environment in the Cultural Landscape of Wiśniowa Community; Method of Transforming Maps of the Former Austrian Cadastre to the 1965 National Coordinate System on the Example of the Wiśniowa Village, Myślenicki District.

The following chapters are featured in the part titled Shaping and Protection of Historical Cultural Landscapes: Theoretical and Practical Aspects of Rural Landscape Creation; Protection and Valorization of Cultural Landscapes in Transylvania; Tir Gofal Agri-environment Scheme and its Contribution to Enhancing Cultural Landscapes and Biodiversity in Wales; Cultural Landscape Potential in the Community of Wiśniowa; Types of Geo-facets - Types of Cultural Landscapes in the Central Part of Transylvania; Cultural Landscape Elements in the Apuseni Mountains: Monuments of Folk Architecture; Mentalities and Cultural Landscapes in the Land of Moți (Romania) – Case Study: Wood Processing in Ghețar Village (Gârda de Sus Community); State of the Agro-pastoral Landscapes in the Transylvanian Plain as a Basis of Cultural Landscapes.

In the part titled Pilot Projects to Strengthen Regional Identities and Local Economies the following chapters are featured: Role of Pilot Projects and Principles of Good Practice in Processes of Active Landscape Shaping and Management of

Cultural and Natural Landscape Elements as well as their Protection and Spatial Planning; Activities for the Protection of Carpathian Cultural Landscape in Małopolska Shaped by its 600-year-old Pastoral Culture; Development Concept Middle Saale Valley around Jena an Important European Cultural Landscape; Role of Photogrammetry, Geoinformatics and Remote Sensing in Researching Cultural Landscape; Regional Marketing - Thematic Rural Markets in Reinstädt.

The part titled Associative Premises of Cultural Landscape Protection and Collaboration with Local Communities includes: Sacred in Landscape; Cultural Landscapes of Wiśniowa as Places for Contemplation; Education – Precondition for Successful Preservation of Cultural Landscape; Training Local Experts in Innovative Methods of Cultural Landscape Surveying.

The following are included in the part titled Catalogue and Register of Cultural Landscape Elements: Practical Guide to Using the International Mapping Key (Register) and Glossary; Catalogue of Cultural Landscape Elements with a Glossary of Terms.

The last part titled Final Summary includes a description of the project. This project aimed at the protection and development of landscapes as a basis for the preservation of the identity of CADSES area and the monograph was created within this project.

In an integral, multifaceted, theoretical, experimental, and implementation way this publication increases the knowledge of cultural landscapes identification, categorization, valorization and protection. Thus it contributes to the implementation of the European Landscape Convention. Presented in the monograph results of studies can be used in the development of new methods for a more effective and durable protection and preservation of cultural landscapes.

**KRAJOBRAZY KULTUROWE.
OCHRONA HISTORYCZNA KRAJOBRAZÓW KULTUROWYCH
W CELU WZMOCNIENIA TOŻSAMOŚCI REGIONALNEJ
I LOKALNEJ GOSPODARKI**

Streszczenie

Niniejsza monografia jest podsumowaniem międzynarodowego projektu „Ochrona historycznych krajobrazów kulturowych w celu wzmocnienia tożsamości regionalnej i lokalnej gospodarki” zrealizowanego w latach 2006 - 2008 z programu Unii Europejskiej Interreg III B Cades (www.cadeses.ar.krakow.pl). Publikacja liczy 29 rozdziałów obejmujących szeroko pojętą problematykę krajobrazów kulturowych z punktu widzenia prac naukowych, wdrożeniowych, edukacyjnych oraz asocjatywnych. Monografia jest podzielona na sześć merytorycznych części.

W drugiej części, która dotyczy wdrażania Europejskiej Konwencji Krajobrazowej, zamieszczono następujące rozdziały: Europejska Konwencja Krajobrazowa; Badania nad identyfikacją i oceną krajobrazów przy pomocy metody Ecovast jako wkład do procesu wdrażania Europejskiej Konwencji Krajobrazowej na przykładzie gminy Wiśniowa; Metodyka wartościowania i oceniania krajobrazów; Dynamiczna analiza zmian krajobrazu kulturowego gminy Wiśniowa w latach 1847-2006; Wpływ infrastruktury wodnej i kanalizacyjnej na kształtowanie krajobrazów ze szczególnym uwzględnieniem gminy Wiśniowa; Drewniane domy w Wiśniowej na początku dwudziestego wieku – kształty, detale i kolory; Wpływ antropopresji na zmiany w reżimie hydrologicznym rzeki Krzyworzeka w gminie Wisniowa; Rola i funkcje wybranych elementów środowiska naturalnego w krajobrazie kulturowym gminy Wiśniowa; Metoda przetwarzania map dawnego katastru austriackiego na krajowy system współrzędnych z 1965 na przykładzie gminy Wiśniowa, powiat Myślenicki.

Na część Kształtowanie i Ochrona Historycznych Krajobrazów Kulturowych składają się następujące rozdziały: Teoretyczne i praktyczne aspekty kreowania krajobrazu wiejskiego; Ochrona i wartościowanie krajobrazów kulturowych w Transylwanii; Tir Gofal rolno-środowiskowy plan i jego wkład do rozszerzania krajobrazów kulturowych i bioróżnorodności w Walii; Potencjał krajobrazu kulturowego w gminie Wiśniowa; Rodzaje geo-aspektów – rodzaje krajobrazów kulturowych w środkowej części Transylwanii; Elementy krajobrazów kulturowych w Górach Zachodniorumuńskich – pomniki ludowej architektury; Mentalności i krajobrazy kulturowe w regionie Moji (Rumunia), studium przypadku – przetwarzanie drewna we wsi Ghețar (gmina Gârda de Sus); Stan rolno-pasterskich krajobrazów na równinie w Transylwanii jako podstawa dla krajobrazów kulturowych.

W części Projekty Pilotażowe w Celu Wzmocnienia Tożsamości Regionalnej i Lokalnej Gospodarki zamieszczono: Rola projektów pilotażowych i zasady właściwego postępowania w procesach aktywnego kształtowania krajobrazów i zarządzania elementami krajobrazu kulturowego i naturalnego jak również ich ochrona i planowanie przestrzenne; Działania dla ochrony krajobrazu kulturowego

Karpat ukształtowanego przez ich sześćset letnią kulturę pasterską; Koncepcja rozwoju Środkowej Doliny Saale w rejonie Jena – ważny europejski krajobraz kulturowy; Rola fotogrametrii, geoinformatyki i teledetekcji w badaniu krajobrazu kulturowego; Regionalny marketing – tematyczne wiejskie targowiska w Reinstädt.

Część Asocjacyjne Przesłanki Ochrony Krajobrazów Kulturowych i Współpracy z Lokalnymi Społecznościami zawiera: Świętości w krajobrazie; Krajobrazy kulturowe w Wiśniowie jako miejsca do kontemplacji; Edukacja – warunek konieczny dla pomyślnego zachowania krajobrazów kulturowych; Szkolenie lokalnych ekspertów w dziedzinie nowatorskich metod badania krajobrazów kulturowych.

W części Katalog i Rejestr Elementów Krajobrazów Kulturowych zamieszczono: Praktyczny przewodnik do używania międzynarodowego klucza mapowania (rejestr) oraz glosariusza; Katalog elementów krajobrazów kulturowych z glosariuszem terminów.

Ostatnia część Podsumowanie Końcowe obejmuje opis projektu, który miał na celu ochronę i rozwój krajobrazów kulturowych jako podstawy dla zachowania tożsamości obszaru CADSES, w ramach którego powstała niniejsza monografia.

W sposób integralny, wieloaspektowy, teoretyczny, eksperymentalny i aplikacyjny publikacja wzbogaca wiedzę w zakresie identyfikacji, kategoryzacji, waloryzacji i ochrony krajobrazów kulturowych. Tym samym przyczynia się do wdrażania Europejskiej Konwencji Krajobrazowej. Zaprezentowane w publikacji wyniki badań mogą być wykorzystywane w opracowywaniu nowych metod do skuteczniejszej i trwałej ochrony i zachowania krajobrazu kulturowego.

KULTURLANDSCHAFT. SCHUTZ HISTORISCHER KULTURLANDSCHAFTEN ZUR STÄRKUNG REGIONALER IDENTITÄT UND LOKALER ÖKONOMIE

Zusammenfassung

Die vorliegende Monographie gibt einen zusammenfassenden Überblick des Internationalen Forschungsprojektes „Cultural Landscape“, das in den Jahren 2006 und 2008 mit Mitteln des INTERREG IIIB Cades Programms der Europäischen Union gefördert wurde (www.cadses.ar.krakow.pl). Ziel des Projektes war, in den Partnerländern Polen, Deutschland, Österreich, Rumänien und Ukraine die systematische Bestandsaufnahme, den Schutz und die Pflege historischer Kulturlandschaften zu verankern bzw. methodisch voranzutreiben, um letztlich einen Beitrag zur Stärkung der regionalen Identität und lokalen Wirtschaft zu leisten.

Die Veröffentlichung besteht aus 29 Kapiteln, die sich aus unterschiedlichen Perspektiven und in einem weit gefassten Sinn mit dem Thema Kulturlandschaft auseinandersetzen: Neben den fachwissenschaftlichen Aspekten wird darin vor allem Fragen der praktischen Umsetzung, der Bildungs- und der Öffentlichkeitsarbeit und verwandten Themen nachgegangen. Die Monographie gliedert sich in 6 sachthematische Teile. Im ersten Teil widmen sich die Artikel der Implementierung der Europäischen Landschaftskonvention: Die Europäische Landschaftskonvention; Landschaftsidentifizierung und Bewertung mit Hilfe der Ecovast-Methode – Ein Beitrag zur Implementation der Europäischen Landschaftskonvention am Beispiel der Gemeinde Wiśniowa; Zur Methodik der Inwertsetzung und Beurteilung von Landschaft; Dynamische Analyse des Kulturlandschaftswandels im Dorf Wiśniowa 1847-2006; Einflüsse der Wasserversorgung und der Abwasser-Infrastruktur auf die Landschaftsgestaltung unter besonderer Berücksichtigung der Gemeinde Wiśniowa; Holzhäuser aus dem Anfang des 20. Jahrhunderts in Wiśniowa – Formen, Details und Farben; Anthropogene Einflüsse auf das Abflussverhalten des Krzyworzeka Flusses in der Gemeinde Wiśniowa; Rolle und Funktionen ausgewählter Naturlandschaftselemente in der Kulturlandschaft der Gemeinde Wiśniowa; Über eine Methode der Übertragung von Karten des früheren österreichischen Katasters in das Nationale Koordinatensystem von 1965 am Beispiel des Dorfes Wiśniowa, im Distrikt Myślenicki.

Der zweite Teil der Monographie umfasst unter dem Titel „Gestaltung und Schutz historischer Kulturlandschaften“ folgende Themen: Theoretische und praktische Aspekte der Gestaltung ländlicher Kulturlandschaften; Schutz und Inwertsetzung von Kulturlandschaften in Transylvanien; Der agrarökologische Plan von Tir Gofal und sein Beitrag zur Aufwertung der Kulturlandschaften und der Biodiversität in Wales; Kulturlandschaftspotential in der Gemeinde Wiśniowa; Kulturlandschaftstypen im zentralen Transylvanien; Kulturlandschaftselemente in den Apuseni-Bergen; Monumente der volkstümlichen Architektur; Mentalitäten und Kulturlandschaften im Land der Moți (Rumänien) – eine Fallstudie: Holzverarbeitung im Dorf Ghețar (Gemeinde Gârda de Sus); Über den Zustand der Agrar-/Weidelandschaften in der Transylvanischen Ebene als Grundtypen von Kulturlandschaften. Der dritte Teil behandelt unter dem Titel „Pilotprojekte zur Stärkung regionaler Identität und lokaler Ökonomien“ folgende Themen: Über die Rolle von Pilotprojekten

und Prinzipien guter fachlicher Praxis im Rahmen aktiver Landschaftsgestaltung und -pflege, in Landschaftsschutz und Raumplanung; Aktivitäten zum Schutz der Kulturlandschaft im Karpaten-Gebirge (Region Małopolska), speziell bezogen auf den Aspekt der 600jährigen Beweidungsgeschichte; Entwicklungskonzept „Das Mittlere Saaletal bei Jena – eine bedeutende europäische Kulturlandschaft“; Über die Rolle von Photogrammetrie, Geoinformatik und Luftbildinterpretation in der Kulturlandschaftsforschung; Regionale Vermarktung – Thematische Landmärkte in Reinstädte (Thüringen). Der vierte Teil unter dem Titel „Assoziative Voraussetzungen des Kulturlandschaftsschutzes und Zusammenarbeit mit den Gemeinden vor Ort“ beinhaltet folgende Themen: Heilige Orte in der Kulturlandschaft; Kulturlandschaften bei Wiśniowa als Orte der Kontemplation; Bildung – Voraussetzung für erfolgreichen Schutz von Kulturlandschaft; Über die Schulung lokaler Experten in innovativen Methoden der Kulturlandschaftserkundung. Der fünfte Teil unter dem Titel „Katalog und Register von Kulturlandschaftselementen“ umfasst die Themen: Praktischer Leitfaden zur Verwendung des Internationalen Kartierschlüssels (Register) und Glossars; Katalog der Kulturlandschaftselemente mit erklärendem Glossar. Der sechste und letzte Teil fasst das Projekt abschließend zusammen. Insgesamt präsentiert die vorliegende Publikation ein äußerst vielfältiges, interdisziplinäres Themenfeld der aktuellen Kulturlandschaftsforschung in den beteiligten Ländern und darüber hinaus. Das Buch wird dazu beitragen, Schutz, Pflege und Entwicklung gefährdeter Kulturlandschaften in den Partnerländern wesentlich voranzutreiben. Es wird damit einen wichtigen wissenschaftlich-theoretischen und praktischen Beitrag zur Umsetzung der Europäischen Landschaftskonvention leisten.

PROTEJÂND PEISAJELE CULTURALE ISTORICE PENTRU ÎNTĂRIREA IDENTITĂȚII REGIONALE ȘI ECONOMIEI LOCALE

Rezumat

Această monografie este un rezumat al proiectului internațional intitulat *Protejând peisajele culturale istorice pentru întărirea identității regionale și economiei locale*, desfășurat în perioada 2006-2008 în cadrul unui program Interreg IIIB Cadses a Uniunii Europene (www.cadses.ar.krakow.pl). Publicația conține 29 de capitole acoperind în mare măsură cercetările cu privire la peisajele culturale din punct de vedere științific, de implementare, educare și al lucrărilor asociate. Monografia este împărțită în 6 părți curpinzătoare.

În partea a doua, care cuprinde implementarea Convenției Europene a Peisajelor, capitolele prezintă: Convenția Europeană a Peisajelor; Identificarea și evaluarea peisajelor cu ajutorul metodei Ecovast, ca o contribuție în procesul de implementare a Convenției Europene a Peisajelor, exemplificată în municipalitatea Wisniowa; Metodologia valorificării și a evaluării peisajelor; Analiza dinamicii modificărilor peisajelor culturale din satul Wisniowa în perioada 1847-2006; Influența acumulărilor de apă și a infrastructurii de canalizare asupra modelării peisajului cu privire specială asupra municipalității Wisniowa; Case din lemn de la începutul sec. 20 în Wisniowa – formă, detalii și culoare; Impactul presiunii umane asupra regimului hidrologic al râului Krzyworzeka în municipalitatea Wisniowa; Rolul și funcțiile unor elemente selectate ale mediului natural asupra peisajului cultural al comunei Wisniowa; Metode de transformare ale hărților din Cadastrul Austriac anterior în Sistemul de Coordonate Naționale din 1965 cu exemplificări din satul Wisniowa, districtul Myślenicki.

Capitolele următoare sunt structurate după subtitluri: Formarea și protecția peisajelor culturale istorice: aspecte teoretice și practice ale formării peisajelor rurale; Protecția și valorificarea peisajelor culturale din Transilvania; Schema de mediu Tir Gofal Agri și contribuția lui în ridicarea valorii peisajului cultural și a biodiversității în Wales; Potențialul peisajului cultural în comuna Wisniowa; Tipuri de geofațete – tipuri de peisaje culturale în partea centrală a Transilvaniei; Elemente ale peisajului cultural în Munții Apuseni: monumente de folclor și arhitectură; Mentalități și peisaje culturale în Țara Moșilor (România) – studiu de caz: prelucrarea lemnului în satul Ghețar (comuna Gârda de Sus); Situația peisajelor agro-pastorale din Câmpia Transilvaniei ca o bază a peisajelor culturale.

În partea intitulată Proiecte pilot pentru întărirea identității regionale și economiei locale se structurează următoarele capitole: Rolul proiectelor pilot și principiile de bună-practică în procesul de modelare activă și management al elementelor de peisaj naturale și culturale, protecția lor în cadrul planificării teritoriale; Activități pentru protecția peisajului cultural carpatin în Malopolska creat prin cultura pastorală veche de 600 de ani; Conceptul de dezvoltare Valea Mijlocie a Saalei din împrejurimile orașului Jena, un peisaj cultural european important; Rolul fotogrametriei, geoinformaticii și teledetecției în cercetarea peisajelor culturale; Marketingul regional – târguri rurale tematice în Reinstädt.

Partea intitulată Premise asociate protecției peisajelor culturale și colaborarea cu comunitățile locale include: Sacrul în peisaj; Peisajul cultural din Wisniowa ca loc de contemplație; Educația – condiție pentru o păstrare cu succes a peisajului cultural; Trainingul experților locali în metode inovative ale supravegherii peisajelor culturale.

Urmează o parte care include Catalogul și Registrul elementelor peisajelor culturale: Ghidul practic pentru utilizarea legendei internaționale (Registrul) și Glosarul; Catalogul elementelor cu un glosar de termeni.

Partea finală cu titlul **Rezumat** include o descriere a proiectului. Acest proiect are drept scop protecția și dezvoltarea peisajelor bazate pe păstrarea identității ariei CADSES și monografia a fost elaborată în cadrul proiectului.

Pe o cale integrată, cu multiple fațete, teoretică, experimentală și prin implementare această publicație sporește cunoașterea despre identificarea, categorisirea, valorificarea și protecția peisajelor culturale. În acest fel contribuie la implementarea Convenției Europene a Peisajelor. Rezultatele prezentate în monografie pot fi folosite în dezvoltarea unor noi metode pentru o protecție efectivă și durabilă a peisajelor culturale.

Translated by: Prof. Wilfried Schreiber

ЗАХИСТ ІСТОРИЧНОГО ЛАНДШАФТНОГО СЕРЕДОВИЩА З МЕТОЮ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТА МІСЦЕВОЇ ЕКОНОМІКИ

Резюме

Запропонована монографія – це підсумок роботи за Проектом „Захист історичного ландшафтного середовища з метою розвитку регіональних особливостей та місцевої економіки”, що тривав у 2006-2007 р.р. Проект виконано у рамках програми Європейського Союзу *Interreg III B Cadses* (центральньо-адриатично-придунайсько-південносхідного європейського простору) (www.cadses.ar.krakow.pl). Монографія складається з 6 частин (29 розділів), в яких у доступній формі висвітлюють проблеми культурного ландшафту з погляду освіти, науки та впровадження .

Частина монографії присвячена реалізації в проекті Європейської конвенції зі збереження ландшафту та містить наступні розділи: Європейська ландшафтна конвенція; Дослідницькі роботи з розпізнавання та оцінювання ландшафту методом *Ecovast* як спосіб реалізації Європейської ландшафтної конвенції (досвід селищної ради с. Вішньова, Польща); Методологія валоризації і оцінювання ландшафту; Аналіз динаміки змін культурного ландшафту с. Вішньова у 1847-2006 р.р.; Вплив водопостачальної та каналізаційної систем на формування ландшафту (досвід селищної ради с. Вішньова, Польща); Дерев'яні будинки початку ХХ ст. у с. Вішньова: форма, деталі, кольори; Вплив людської діяльності на зміни у гідрологічному режимі р. Krzyworzeka (Криворіка) у с. Вішньова ; Роль і функції вибраних елементів природного середовища у культурному ландшафті громади с. Вішньова; Метод трансформування карт колишнього австрійського кадастру до державної системи координат 1965 р. (на прикладі с. Вішньова, район Мисленіце, Польща).

У частину під назвою „Формування і захист історичного культурного ландшафту” включено наступні розділи: Теоретичні і практичні аспекти створення сільського ландшафту; Захист і валоризація культурного ландшафту у Трансильванії; Схема Тір Гофал Агро-енваєрмент і її значення для зміцнення культурного ландшафту і біологічної варіативності в Уельсі; Потенціал культурного ландшафту у громаді с. Вішньова ; Типи Geo-facets - Types (Геофасетні типи) культурного ландшафту центральної частини Трансильванії; Елементи культурного ландшафту та пам'ятки народної архітектури в горах *Aruseni Mountains*; Менталітет і культурний ландшафт Округу Моті (Румунія) – на прикладі обробки деревини у с. Гегтар (громада Гарда де Сус); Ландшафти пасовищ Трансильванської рівнини як основа культурних ландшафтів

Частина під назвою „Пілотні проекти для розвитку регіональних особливостей та місцевої економіки” охоплює розділи: Роль пілотних проектів і принципів успішного впровадження у процесі активного формування ландшафту, управління, захисту та просторовому плануванні елементів культурного і природного ландшафту; Вплив 600-літнього досвіду використання пасовищ на діяльність, спрямовану на збереження Карпатського культурного ландшафту у регіоні Малопольща; Долина середини ріки Зале довкола міста

Йена як важливий Європейський культурний ландшафт: розвиток концепції; Фотограмметрія, геоінформатика, дистанційне зондування в дослідженнях культурного ландшафту; Регіональний маркетинг –вузькоспеціалізовані сільські ринки у Рейнштаті.

Частина „Передумови захисту культурного ландшафту і співпраці із місцевими громадами” містить наступні розділи: Недоторканне у ландшафті; Культурні ландшафти с. Вішньова – матеріал для аналізу та роздумів ; Освіта – передумова успішного захисту культурного ландшафту; Підготовка місцевих фахівців для знімання ландшафту новітніми методами.

У частину під назвою „Каталог і реєстр елементів культурного ландшафту” включено такі розділи: Практичний посібник з використання глосарію картографічних термінів; Каталог елементів культурного ландшафту і глосарій термінів.

Підсумкова частина монографії подає опис проекту, спрямованого на захист і розвиток ландшафтів, що є основою збереження особливостей CADSES (центрально-адриатично-придунайсько-південносхідного європейського простору). Дану монографію було створено в рамках цього проекту.

Цілісний, багатогранний, теоретичний, експериментальний підхід до вивчення проблеми, запропонований у цій монографії поглиблює знання про ідентифікацію та окреслення культурних ландшафтів, їх категоризацію, валоризацію (оцінювання) і захист. Це певний внесок у виконання Європейської ландшафтної конвенції. Представлені у монографії результати досліджень можуть бути використані для розробки нових методів ефективнішого і тривалішого захисту і збереження культурних ландшафтів.